

Dům klášterního fišmistra č. p. 1 u kostela sv. Oldřicha v Loučovicích

Jarmila Hansová

Nedaleko Vyššího Brodu se proti proudu Vltavy nachází obec Loučovice (německy Kienberg), která se začala rychle rozrůstat až v osmdesátých letech 19. století po založení továrny na papír Ignáce Spira. Do té doby zde stály jen dva středověké kostely a několik málo domků.¹ Loučovice tehdy byly samotou, respektive dvěma samotami, neboť toto místo rozděluje řeka Vltava na dvě části. Zatímco kostel sv. Prokopa na levém břehu náležel k panství Rožmberk, pravobřežní kostel sv. Oldřicha byl vždy součástí panství cisterciáckého kláštera Vyšší Brod. Pozoruhodné sousedství – či protipozice kostelů v obtížně přístupném, po dlouhá staletí téměř neosídleném místě v ohbí Vltavy je zvláštní a důvod založení obou svatyní je dosud neobjasněný.²

Náš článek je zaměřený na dům č. p. 1, přílehlý k pozdně gotickému kostelu sv. Oldřicha. Jednoduše provedený objekt střízlivého vzhledu snadno unikal zájmu historiků, kunsthistoriků i památkářů, kteří se v Loučovicích věnovali jen středověkým svatyním, případně historii papírny. Pod jejich drobnohled se tento dům dostal až v rámci loňského terénního průzkumu pracovníků českobudějovického územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu, směřovaného na dokumentaci památkově nechráněných, přesto však hodnotných budov. Protože majitel domu č. p. 1 v Loučovicích zatím neumožnil návštěvu jeho interiéru, zůstalo jen u archivní rešerše. Ta však přinesla mnoho nových poznatků, které v této stati předkládáme.

„Bývalá fara“?

Patrový dům obdélného půdorysu byl přistavěn k jižní straně kostela sv. Oldřicha v přímé návaznosti na výběžek středověké sakristie, která je přístupná z jeho interiéru. Sakristie vznikla ve stejné době jako kostel, tedy v devadesátých letech 15. století, kdy byla s kněžištěm propojena pozdně gotickým portálem. Mladší dveřní otvor, vedoucí ze sakristie do přilehlého domu, snad vznikl v souvislosti s jeho stavbou. Z patra domu je přístupná také kostelní půda s barokním krovem, do níž se nelze dostat jinou cestou.³

Starší dějiny Loučovic, natožpak historii domu č. p. 1, do dnešní doby nikdo detailně nezkoumal. O domě se nezmiňuje ani topografická či uměnovědná literatura, která se zabývá pouze loučovickými středověkými kostely. V tomto informačním vakuu snadno vzniklo přesvědčení, že budova, komunikačně tak těsně propojená s kostelem, je „bývalou farou“. Tak ji po dlouhá desetiletí označují místní obyvatelé a tuto verzi převzaly i současné turistické weby.⁴ Této domněnce zřejmě napomohla i skutečnost, že zde ve čtyřicátých letech 20. století pobýval vyšebrodský cisterciák P. Dominik Kaindl. Jeho přesídlení do Loučovic souviselo se zrušením kláštera nacisty v dubnu 1941. V té době zastával v klášteře pozici opata-koadjutora s právem nástupnictví a zároveň byl generálním vikářem lineckého biskupa pro část budějovické diecéze oddělenou po Mnichovu a připojenou k Německé říši. V Loučovicích působil od 1. ledna 1942 do konce války ve funkci expozity,⁵ tedy duchovního správce filiálního kostela sv. Oldřicha, který byl tehdy farností přivtělen k vyšebrodskému klášteru.⁶

Představě fary se navíc nevzpírá ani zevnějšek budovy. Patrový dům uměřených proporci s polovalbovou střechou, hladkou fasádou, členěnou jen paspartami kolem oken a kordonovou římsou, by však mohl být nejen sídlem faráře, ale stejně tak i vrchnostenskou budovou určenou panskému úředníku. Jak uvidíme v dalším textu, v tomto případě platí varianta druhá.

↑ Obr. 1. Loučovické kostely sv. Oldřicha (vpravo) a sv. Prokopa (vlevo), Karel Liebscher, 1868, zdroj: BOROVSÝ, František Adolf – ŠUBERT, František Adolf (edd.), *Čechy II. Vltava*, Praha 1884.

← Obr. 2. Loučovice, historické jádro obce se středověkými kostely, snímek Josefa Seidla, nedatováno, zdroj: Museum Fotoatelier Seidel Český Krumlov

Kostel sv. Oldřicha, původně sv. Teobalda

Protože dům č. p. 1 je těsně propojený s kostelem sv. Oldřicha, podívejme se nejprve na jeho historii. Ta část Loučovic, která se nachází na pravém břehu Vltavy, patřila od počátků cisterciáckému klášteru Vyšší Brod, založenému roku 1259. Není proto divu, že kostel zde postavený byl původně zasvěcen sv. Teobaldu – francouzskému cisterciáckému opatu († 1247), který vynikal svou pokorou, zbožností a úctou k Panně Marii.⁷ Nejstarší písemnou zmínkou o kapli sv. Teobalda je záznam o jejím vysvěcení dne 31. října 1361 pražským světícím biskupem Petrem.⁸ V devadesátých letech 15. století postavil Mistr hořického presbytáře nynější pozdně gotický kostel, přičemž starší stavba kostela zanikla. Kostel údajně vyhořel v 16. století a byl opravován v letech 1640–1644.⁹ Tyto stavební změny však nebyly důvodem ke změně zasvěcení. Ještě v polovině 18. století byl světeckým patronem kostela sv. Teobald. Vyšebrodský opat Mickl v roce 1749 o kostele zaznamenal: „V Loučovicích z naší strany řeky Vltavy je kostel sv. Teobalda, postavený již v dávné době. Roku 1644 byl opraven, pan opat tam posvětil tři nové oltáře a rovněž zvony.“¹⁰

↑ Obr. 3. Loučovice, snímek fišmistrova domu u kostela sv. Oldřicha, snímek Josefa Seidla, 1938, zdroj: Museum Fotoatelier Seidel Český Krumlov

← Obr. 4. Loučovice, kostel sv. Oldřicha s domem fišmistra od severovýchodu, foto: autorka, 2023

Tento kostel se nikdy nestal farním, ale patřil do farnosti Kapličky (Kapellen).¹¹ V archívním fondu této farnosti se k sv. Teobaldu nepodařilo dohledat žádné písemnosti.¹² Též pátrání po inventáři kostela v jiných fondech se neseťkalo s úspěchem (teoreticky by v tomto prameni mohla být zmínka o domě č. p. 1).¹³

Od 19. století se v topografické literatuře objevuje, že kaple byla zasvěcena sv. Oldřichu. Kdy ke změně zasvěcení došlo, nevěděl ani vyšebrodský cisterciák a historik Dominik Kaindl. Ve svých dějinách kláštera Vyšší Brod z roku 1930 pouze poznamenal, že kaple sv. Teobalda byla „později nazývána kaplí sv. Oldřicha“.¹⁴ Hypoteticky je však možné, že oficiálně ke změně zasvěcení dojít nemuselo. Obliba sv. Oldřicha pouze v určitý čas přehlušila úctu k málo známému cisterciáckému světcovi Teobaldovi.¹⁵ V interiéru kostela se dodnes nachází pozdně gotická socha sv. Oldřicha. Spolu se stejně starými, rovněž dochovanými sochami

sv. Wolfganga a sv. biskupa (sv. Vojtěcha? / nebo sv. opata Teobalda?) je pozůstatkem hlavního skříňového oltáře z doby kolem roku 1500.¹⁶ Podle Cechnerova *Soupisu* (1921) se socha sv. Oldřicha nacházela na hlavním oltáři před oltářním obrazem s námětem Bičovaného Krista.¹⁷ Akcentovaná pozice sochy napovídá, že sv. Oldřich zde ještě na počátku 20. století zřejmě požíval jisté úcty.

Patrocinium kostela bylo sv. Oldřichu přisouzeno i v romantické pověsti o tom, že oba loučovické kostely prý měly být postaveny jako votivní v důsledku usmíření dvou Rožmberků, Oldřicha a Prokopa, a zasvěceny jejich patronům, tedy sv. Oldřichu a sv. Prokopu. S touto legendou se v literatuře setkáváme od poloviny 19. století.¹⁸

Dům č. p. 1 (Fischerhaus) v písemných pramenech

Důraz na úctu ke sv. Oldřichu není v tomto kostele vůbec náhodný. Zbožný augsburský biskup Ulrich, český Oldřich († 973), byl totiž patronem rybářů,¹⁹ což je v souladu s výsledky pátrání po historii domu č. p. 1. Podle všech pramenných dokladů byl jednoznačně sídlem vyšebrodských klášterních rybářů, či lépe řečeno fišmistrů, kterým se věnujeme v další kapitole.

Dům č. p. 1 v dostupných písemných materiálech figuruje velmi okrajově. Protože byl v přímém majetku velkostatku, tedy panství Vyšší Brod, není evidován v pozemkových knihách, obsahujících zápisy pouze na majetek poddaných. Informace o něm je nutno hledat v pramenech, jež zachycují majetek panský. Ten je i v případě kláštera Vyšší Brod zapsán v Zemských deskách, uložených v Národním archivu. Od studia tohoto pramene jsme pro značnou časovou náročnost upustili, i proto, že šance na nalezení informací o objektu je v rámci celého panství nevysoká. Další možností, kde bychom jej mohli najít, jsou dominikální knihy. V nich byly zápisy pouze na domy, které sice patřily vrchnosti, ale byly emfyteuticky prodávány poddaným, kteří si vydělávali vlastním hospodařením či živností a platili vrchnosti z těchto domů pravidelný nájem. V Loučovicích na pravém, tedy „vyšebrodském“ břehu Vltavy byly v dominikální knize vyšebrodského panství jako nájemní vedené ale jen domy č. p. 2, č. p. 3 a č. p. 4.²⁰ Dům č. p. 1 zde uveden není. Vysvětlením může být předpoklad, že zde žijící zaměstnanci kláštera dostávali jako součást honoráře též bezplatné bydlení. Nepeněžní složky platu, tzv. naturálie, se však většinou těžko dohledávají a nepovedlo se je zjistit ani u klášterních fišmistrů, na rozdíl od finanční části jejich platů, jak dále uvidíme.

Pátrání po písemnostech k domu rybáře v archivu příslušné vrchnosti, tedy ve fondu Cisterciáci Vyšší Brod, připomíná příslovečné hledání jehly v kupce sena. Tento velmi obsáhlý fond je totiž na informace o nemovitostech patřících přímo klášteru dosti skoupý. Bylo by proto třeba procházet agendu vztahující se k hospodaření na celém klášterním panství, například účty, což by bylo časově neúměrně náročné a výsledek přinejmenším velmi nejistý.²¹ Proto jsme se zaměřili jen na příznávací tabulku majetku vyšebrodského kláštera z roku 1713.²² Ta evidovala pozemkový majetek u jeho hospodářských dvorů, ale jsou zde uvedeny také pozemky, které mohli bezplatně užívat vyšebrodští zaměstnanci jako součást svého platu. Mezi klášterními hospodskými, mlynáři či myslivci figuruje také rybář v Loučovicích, který měl k dispozici tři políčka, z toho jedno bylo „za kostelem“, a dvě malé louky, přičemž jedna z nich se nacházela „u domu“.²³

Také další nalezené písemné zprávy o domě vznikly z popudu vyšších zájmů státu či církve. V josefském katastru z roku 1787, zachycujícím všechny poddanské i vrchnostenské nemovitosti kvůli jejich zdanění, je námi hledaný objekt označen jako „Stifts hohenfurter Fischerhaus Con. N. 1“, tedy klášterní vyšebrodská rybárna č. p. 1. Tehdy v něm bydlel klášterní rybář Simon Gasgo.²⁴ Že zde opravdu nebylo sídlo duchovního správce, vysvětluje také z výkazu farnosti Kapličky z roku 1785, kdy byl kostel v Loučovicích označen jako filiální „bez budovy“.²⁵

V době josefinské, v letech 1785–1787, se přece jen uvažovalo o zřízení nové farnosti u kostela sv. Oldřicha v Loučovicích, přičemž farář měl sídlit právě ve zdejší domě rybáře (Fischerhof). V Loučovicích fara nakonec nevznikla, ačkoliv k tomu byl vydán v roce 1787 příkaz. Nevůle vesnic, které sem měly být přiřazeny, byla totiž příliš velká, raději zůstaly u svých stávajících farností. Jejich argumentem byla neschůdnost cest do Loučovic

↑ Obr. 5. Loučovice, kostel sv. Oldřicha s domem fišmistra, mladší zástavba Loučovic (z níž je patrný komín továrny na papír) je pohledově oddělená vzrostlou vegetací, foto: autorka, 2023

← Obr. 6. Loučovice, kostel sv. Oldřicha s domem fišmistra od jihu, zcela vpravo kostel sv. Prokopa, foto: autorka, 2023

Obr. 7. Loučovice, kostel sv. Oldřicha s domem fišmistra a sousedními staršími objekty od jihovýchodu, foto: autorka, 2023

Obr. 8. Loučovice, kostel sv. Oldřicha s domem fišmistra, detail olejomalby z roku 1685 zpodobující vyšebrodský klášter s okolními kostely, zdroj: Cisterciácké opatství Vyšší Brod, foto: Lukáš Kus, 2023

v zimním období a za špatného počasí.²⁶ Samotné Loučovice, respektive jejich pravobřežní část s kostelem sv. Oldřicha, zůstala tehdy přifařena k farnosti Kapličky.²⁷

Je zajímavé, že na mapě stabilního katastru z roku 1827 se kostel sv. Oldřicha a přiléhající dům ocitly na stejné parcele č. 19, která byla označena pouze jako „Kirche“ a bylo jí přisouzeno č. p. 1. K tomuto číslu popisnému patřil také jižně položený objekt (na tehdejší parcele č. 20), popsáný jako „obytná a hospodářská budova s dvorem“.²⁸ V domě č. p. 1 však stále bydlel fišmistr s rodinou. Proč zde tato skutečnost nebyla přiznána, zřejmě vysvětluje cíl tohoto soupisu – primárním zájmem státu bylo shromáždit informace o nemovitém majetku kvůli jeho zdanění. Pro majitele, tedy vyšebrodský klášter, asi bylo totiž výhodnější vykázat tento objekt jako součást kostela, neboť „kostely, kaple, modlitebny, synagogy s přiléhajícími dvory, fary a hřbitovy všech vyznání“ dani nepodléhaly.²⁹

Další nepochybnou zprávou o domě je sčítání lidu z roku 1921, kdy dům č. p. 1 v Loučovicích (v obci Schönfelden) patřil klášteru Vyšší Brod. Bydlel v něm klášterní rybář (*Stifts Fischer*) Josef Mautner s rodinou a pěti dalšími nocleháři, kteří se živili jako zámečníci nebo byli zaměstnanci zdejší papírny.³⁰ Z roku 1925 se zachoval inventář „domu rybáře“ v Loučovicích, který zjevně evidoval pouze vybavení jídelny.³¹ Lze tak soudit podle toho, že jako jediný nábytek je zde uveden jídelní stůl s osmi židlemi, kredenc, truhla, na stěnách čtyři obrazy a zrcadlo a kromě toho zde bylo sepsáno již jen cínové a porcelánové jídelní nádobí.

Nejstarší zprávy o rybářích v Loučovicích v 15. století

Zřejmě nejstarší písemně zachycenou zprávou o rybolovu v Loučovicích je listina z 31. března 1450. Pro vyšebrodský klášter ji vydal Zikmund, biskup salonský, který byl v předchozích letech 1426–1442 opatem tohoto kláštera.³² V listině vyznal, že klášteru hned od doby jeho založení náleželo právo rybolovu na obou březích Vltavy v Loučovicích u sv. Teobalda a sv. Prokopa. Dále konstatoval, že poté, co za jeho panování zemřeli rybáři

Kříž a Václav, najal rybolov ze strany sv. Prokopa Důbovi, kterého by však kdykoliv mohl z nájmu propustit, stejně jako každého jiného rybáře.³³

Loučovičtí fišmistři ve službách vyšebrodského kláštera v 17.–20. století

Další zprávy o klášterních rybářích nacházíme až od 17. století. V pramenech jsou označováni jako „Fischer“, tedy rybáři. Jejich hlavní pracovní náplní ale nebylo lovit ryby a obstarávat další praktické práce s tím spojené. Jako zaměstnanci kláštera patřili mezi nižší úředníky, podobně jako hajní, myslivci a podobně, kteří pobírali pravidelný plat. Úředníkům, kteří měli zodpovědnost za chov a lov ryb a dozírali nad vodami na panství, se také říkalo fišmistři či rybáci.³⁴ Aby bylo zjevné, že rybář v Loučovicích byl oním úředníkem, zvolili jsme pro označení jeho funkce právě termín *fišmistr*, případně *rybák*. Se stejným pojmenováním téže funkce se v 18. století setkáváme například také v případě fišmistrů v hospodářských dvorech Mladotice a Krašov, které patřily cisterciáckému klášteru Plasy.³⁵

Ze zachovaných přehledů platů klášterních sloužících z 18. století je patrné, že na klášterním panství byli celkem čtyři fišmistři. Přímo v klášteře ve Vyšším Brodě sídlili dva, v Loučovicích a v Přední Výtoni po jednom.³⁶ Roku 1838 patřil k rybářskému úřednímu personálu fišmistr ve Vyšším Brodě, v Přední Výtoni a v Loučovicích, v Zaboří³⁷ a v Omlenicích působil rybníční hajný (*Teichheger*) a v Mnichovicích hlídač potoka (*Bachhütter*).³⁸ Kterou část kláštera obývali fišmistři, působící ve Vyšším Brodě, nám není známo. V Přední Výtoni mohl fišmistr bydlet nejspíše v klášterním hospodářském dvoře, který se nacházel v sousedství tamního kostela.³⁹

Podle přehledu ročních mezd, vyplacených roku 1702 vyšebrodským klášterem, byli klášterní rybáci zařazeni do stejné kategorie jako myslivci (*Clösterliche Jäger und Füscher*). Na hotových penězích měli všichni fišmistři ročně po 10 zl., myslivci o 30 krejcarů více. Srovnání je však ošidné, neboť zde nejsou uvedeny naturálie, které tvořily významnou část odměny za práci pro klášter. Nicméně je zřejmé, že roční příjem fišmistrů coby nižších úředníků rozhodně nebyl nijak vysoký – stejného finančního ohodnocení toho roku dosáhl pomocný konventní kuchař, bednářský tovaryš, zahradník v konventní zahradě, o dva zlaté navíc měl kancelářský písař, 13 zl. například kočí. Služebníkům s nižším platem nebylo již mnoho – pomocníci v kuchyni a v refektáři, vrátný. Plat řemeslníků zaměstnávaných klášterem byl o poznání vyšší: bednář a klášterní mlynář po 18 zl., lokaj a řezník po 20 zl., pekař 24 zl., hrnčír 26 zl., lazebník a kuchař po 30 zl., kovář 35 zl., tesařský mistr 36 zl., komíník z Krumlova 38 zl., vrchní zahradník 40 zl. Nejvyšší platy měli lékárník 70 zl., purkrabí 75 zl., a na špičce samozřejmě stál hejtman celého panství, kterému náleželo 150 zl. hotových peněz a deputát v hodnotě 50 zl.⁴⁰ Koncem 18. století byl fišmistrův honorář stále ve stejných relacích – roku 1787 byl srovnatelný s odměnami například lesních adjunktů.⁴¹

Bohužel nejsme schopni charakterizovat povinnosti, kterými vyšebrodský opat své fišmistry pověřoval. Pro jejich pozici se totiž nedochovaly instrukce, v kterých byly formulovány jejich služební povinnosti, na rozdíl od instrukcí pro některé jiné úředníky a služebníky kláštera.⁴²

V roce 1664 byl na panství kláštera zaměstnán fišmistr (bez uvedení jeho jména) a tři rybáři (*Füscher*): Mathias, Thoman a Galle. Místa jejich působišť neznáme.⁴³ Můžeme se však domnívat, že oním fišmistrem mohl být Hans Mörixbaur, který v této funkci v Loučovicích působil kolem poloviny 17. století a je nejstarším jménem známým klášterním fišmistrem v této lokalitě. Žil zde se svou rodinou nejméně od roku 1644, kdy matrika farnosti Kapličky (založená o dva roky dříve) zachytila zápis o křtu jeho dítěte.⁴⁴ Další důležitou zprávou o působení Hanse Mörixbaura, vrchnostenského fišmistra v Loučovicích (*Hoffischer in Kienberg*), je jeho právní výpověď ze 7. května 1661 o hranicích potoka Miesenbach, na kterém měl vyšebrodský klášter v každé době právo rybolovu.⁴⁵ V roce 1674 zemřela Maria Merxbäurová, „jinak řečená z rybářského domku“,⁴⁶ která byla snad jeho manželkou.

Souputníkem a posléze nástupcem tohoto fišmistra byl Tomas Mörixbaur, který je v matrice v zápisu o křtu svých dcer ze dne 31. ledna 1661 a 24. dubna 1663 označen jako „rybář (*Fischer*) v Loučovicích“.⁴⁷ Skonal dne 29. dubna 1696 jako vážený muž, alespoň jak můžeme soudit podle nezvykle rozvedeného matričního zápisu o jeho smrti: „rybák vyšebrodského kláštera, letitý muž dobrého života z Loučovic, zaopatřen všemi svátostmi“.⁴⁸

Obr. 9. Loučovice, kostel sv. Oldřicha s domem č. p. 1 na indikační skice stabilního katastru z roku 1826, zdroj: NA, SK-IS, sign. BUD 323, sekce A04G

Tomasovu funkci převzal jeho syn Johann Mörixbaur, který se oženil měsíc po otcově pohřbu. O Johannově funkci fišmistra opět svědčí jeden z matričních zápisů o křtu jeho dětí, z nichž poslední z 30. dubna 1700 bohužel zároveň vypovídá o jeho smrti, neboť novorozenec byl synem „zbožně zemřelého Johanna Mörixbaura“.⁴⁹

Předčasný Johannův odchod z tohoto světa ve chvíli, kdy za sebe neměl mezi svými syny dospělého nástupce, však rodinnou tradici přece jen nepřetrhl. Vdova po něm Justina i s jeho dětmi v Loučovicích zůstala; dne 6. února 1701 se totiž provdala za Gregora Gasgo z Bukovska u Malont,⁵⁰ kterého klášter přijal mezi své sloužící. Ve funkci loučovického fišmistra jej v neúplně zachovaných soupisech ročních výplat klášterních sloužících nacházíme v letech 1702 až 1745. Justina Gregorovi v letech 1702–1717 porodila osm dětí,⁵¹ z nichž otcovu pozici ještě za jeho života (Gregor zemřel roku 1757⁵²) převzal nejpozději v roce 1751 jeho syn Ulrich Gasgo († 1776). Po něm následoval Simon Gasgo († 1807), poté Johann Gasgo a po něm od roku 1856 jeho syn Franz Gasgo, který se téhož roku oženil.⁵³

Ve veřejně dostupných matrikách (pokrývajících období do roku 1931) a v archivu vyšebrodského kláštera se pro období druhé poloviny 19. století bohužel nepodařilo dohledat žádné další zprávy o loučovických fišmistrech. Až k roku 1921 se v arších sčítání lidu vynořuje jméno klášterního rybáře Josefa Mautnera, který s rodinou bydlel v Loučovicích, v domě č. p. 1 patřícím vyšebrodskému klášteru.⁵⁴

Otázka doby vzniku fišmistrova domu

Odhadovat stáří domu pouze na základě studia archiválií je velmi ošidné. Aniž bychom se vyjadřovali ke stáří zachovalých konstrukcí, které by mohl prověřit pouze jejich stavební průzkum, ideálně doplněný o dendrochronologii krovu či jiných dřevěných prvků, pokusíme se zde vyslovit alespoň jisté předpoklady.

Významným pramenem k této otázce je rozměrný obraz z roku 1685, který zpodobuje vyšebrodský klášter a kostely, které k němu patřily.⁵⁵ Nacházíme zde výmluvný doklad

↑ Obr. 10. Loučovice, východní (vstupní) průčelí domu fišmistra, vyšší obdélné okno patří k sakristii kostela, vlevo od něho patrná spára mezi omítkou sakristie a navazujícího domu, foto: autorka, 2023

← Obr. 11. Loučovice, západní průčelí domu fišmistra, navazujícího na půdorysně užší sakristii, foto: autorka, 2023

existence námi sledovaného domu, který je na obraze zachycen u loučovického kostela v téže pozici a ve stejných hmotových proporcích, jak jej známe dnes.

Zajímavá je pro nás informace, že kostel sv. Teobalda byl po požáru opravován v letech 1640–1644,⁵⁶ přičemž měly být posvěceny zvony a tři nové oltáře.⁵⁷ Je možné, že při této jistě velkorysé stavební úpravě mohl být buď opraven, nebo nově postaven i fišmistrův dům. K této úvaze nás vede nejen fakt, že rybář je už v té době v Loučovicích doložený, ale i stavební propojení domu s kostelem skrze půdu a sakristii. Nelze vyloučit, že opat zvolil toto řešení kvůli lepšímu dohledu nad kostelem, který se tehdy nacházel v místě téměř neosídleném a tudíž potenciálně ohroženém krádežemi či jiným druhem znesvěcení.⁵⁸ Fišmistr tak zároveň zřejmě plnil i povinnosti kostelnické.

Obr. 12. Loučovice, západní průčelí domu fišmistra, detail starší pekované omítky pod plastickou kordovou římsou, foto: autorka, 2023

O starším původu stávajícího domu č. p. 1, snad až z doby barokní (?), lze uvažovat i na základě pozorování jeho exteriéru. Znakem jeho stáří by mohla být například jeho ne zcela pravidelně rozmístěná okna menšího formátu či starší vrstvy pekované omítky objevující se na dvou místech pod plastickým lizénovým pásem. Také mohutný zděný omítaný průlezový komín s polokruhovým ukončením hlavičky je jedním z archaických prvků, které jsou typickou součástí černých kuchyní.

Příklady samostatných budov, postavených pro fišmistra, známe i z jiných lokalit. Nebyl proveden cílený průzkum výskytu těchto objektů, proto se musíme spokojit jen s namátkou zjištěnými příklady. Rybáci a rybárna u dvora Krašov byly připomínány už v roce 1652, tedy dříve, než tento dvůr koupil cisterciácký klášter Plasy. Přímo v Plasích vznikl *Fischhaus* před polovinou 18. století. Na plaském panství se dům pro fišmistra nacházel také ve dvoře Mladotice. Do jeho interiéru můžeme nahlédnout prostřednictvím inventáře z roku 1785. Dům obsahoval předsíň, místnosti úředníka, místnosti u kvelbu, kuchyni a kuchyňský kvelb. Obydlí fišknechta (tj. rybářského pacholka) sestávalo z předsíně při půdě, obytné světnice a komory. Dům byl tedy nejspíše patrový. Evidována byla také stáj, kůlna, kůlna při komoře a opodál „stará budova při rybníku“.⁵⁹ Též ve městě Planá u Mariánských Lázní byl postaven samostatný dům pro vrchnostenského rybáře (*Fischhaus*), údajně v roce 1683, kterýžto letopočet byl koncem 19. století vidět na jednom stropním trámu v bytě fišmistra.⁶⁰ Na rytině cisterciáckého kláštera v Langheimu z doby kolem roku 1630 je patrné, že ke klauzuře z východní strany přiléhá kuchyňský dvůr a kancelář, za nimi rybárna (*Fischhaus*).⁶¹

Závěrem

Detailní archivní průzkum odhalil skutečnou totožnost domu č. p. 1 u kostela sv. Oldřicha, která se liší od dosud vžitého, leč mylného přesvědčení o účelu této budovy jako „bývalé fary“. Vrchností postavený dům pro fišmistra jako jednoho z jejich sloužících nebyl ve své době neobvyklým jevem. Dodnes se zachovaly obdobné vrchnostenské budovy nejen v areálech panských sídel, ale i mimo ně, například v podobě rybářských bašt, hájoven či mysliven. Památkově chráněné rybářské bašty jsou v jižních Čechách pouze tři: patrně

z roku 1587 v Lužnici č. p. 40 u hráze rybníka Rožmberk, z konce 18. století v Hluboké nad Vltavou č. p. 767 u rybníka Bezdrev, z 18. století v Olšině č. p. 239 u rybníka Olšina. Co se týče mysliven, na panství Třeboň je nejstarší doloženou myslivna v Borkovicích nedaleko Veselí nad Lužnicí, která vznikla v roce 1673, na panství Hluboká víme o nejstarších myslivnách v Poněšicích z roku 1610 (přestavěné roku 1731), v Dřitní z roku 1696 a Litoradlicích z roku 1708.⁶² Je tedy zjevné, že loučovický dům pro fišmistra patří mezi nejstarší nejen doložené, ale stále existující vrchnostenské domy tohoto druhu.

Loučovický „fischhaus“ je pozoruhodný i v dalších ohledech. Těsné komunikační propojení světské budovy s kostelem je přinejmenším v jižních Čechách jev rozhodně nevšední. V obci, která je dnes známá zejména díky kdysi slavné Porákové továrně na papír z konce 19. století, poukazuje tento dům na dosud málo zkoumané (či spíše opomíjené) hospodářské aktivity vyšebrodského kláštera. Rovněž je výraznou součástí historického jádra Loučovic, které po staletí sestávalo ze dvou středověkých kostelů s několika menšími domky. Pro tuto specifickou polosamotu těžko najdeme obdobu jinde. Dnešní sídlo, táhnoucí se od zmíněných kostelů východním směrem ve dvoukilometrovém pásu na levém břehu Vltavy, vzniklo až později v návaznosti na úspěšný Porákův podnik a poté v době působení Jihočeských papíren. Komorní uskupení starých budov při západním vjezdu do Loučovic je významnou připomínkou nejstarších dějin Loučovic, navíc malebnou a dobře viditelnou přes plochu současného fotbalového hřiště a z mostu přes Vltavu, vedoucího z této strany do obce.

Dům č. p. 1 patrně byl – soudě z vnějšího pohledu – ušetřen větších modernizujících zásahů. Bylo by jistě velmi přínosné prozkoumat jeho konstrukce a ověřit zde vyslovené předpoklady jeho vzniku, který lze hledat v 17. století. Lze jen doufat, že časem bude možnost stavebněhistorický průzkum zrealizovat a přispět tak k hlubšímu poznání domu, který si plně zaslouží pozornost nejen historiků a památkářů.

- 1 Josefský katastr zde uvádí jen čtyři domy. Národní archiv (dále jen NA), fond Josefský katastr (dále jen JK), kart. č. 1370, i. č. 2963, Josefský katastr obce Krásné Pole / Schönfelden, 1787. Po polovině 19. století bylo v Loučovicích devět domů. TRAJER, Johann, *Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis*, Budweis 1862, S. 257–258.
- 2 LAVIČKA, Roman, *Pozdně gotické kostely na rožmberském panství*, České Budějovice 2013, s. 232.
- 3 Za tyto informace děkuji Romanu Lavičkoví, který vnitřkem domu prošel roku 2006 při zkoumání kostela sv. Oldřicha. Krov nad kostelem tvoří ležatá stolice, typická pro konstrukce krovů barokního typu.
- 4 Například www.sumava.cz.
- 5 Expozita je kněz, který spravuje samostatný pastorační obvod uvnitř farnosti a je víceméně nezávislý na faráři mateřské farnosti. Nemá však pravomoc nad správou majetku expozitury, poněvadž ten je součástí majetku farnosti jako celku a podléhá faráři. Kostel expozitury je filiálním kostelem farnosti. Za konzultaci děkuji Janu Trnkovi.
- 6 Za informace o P. Dominiku Kaindlovi velmi děkuji Janu Trnkovi, který v současné době připravuje katalog vyšebrodských řeholníků a v budoucnu jej hodlá vydat pod názvem *Vivis ex lapidibus. Katalog řeholních osob Cisterciáckého opatství Vyšší Brod od jeho založení v roce 1259 do roku 1950*.
- 7 Životopis svatého Teobalda zpracoval MÜLLER, Gregor, Der hl. Theobald, Abt von Vaux de Cernay, *Cistercienser Chronik*, 1903, Jhg. 15, Nr. 167–178, S. 321.
- 8 KAINDL, Dominik, *Geschichte des Zisterzienserstiftes Hohenfurt in Böhmen*, Böhmisch Krumau 1930, S. 27.
- 9 LAVIČKA, R., *Pozdně gotické kostely*, s. 232–235.
- 10 MICKL, Quirin, *Epitome Memorabilium Monasterii Altovadensis operose compilata atque in formam ac schematismum redacta. Pars II^a*, rkp., 1749, s. 37. Cisterciácké opatství Vyšší Brod – knihovna, kniha sign. 1 VB 1053.
- 11 Státní oblastní archiv v Třeboni, odd. Třeboň (dále jen: SOA Třeboň), Sbirka matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, matriky NOZ č. 1–7 (1642–1893).
- 12 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, fond Cisterciáci Vyšší Brod (dále jen: C VB), sign. HA 87 a 88, kart. č. 218–222.
- 13 HANSOVÁ, Jarmila, Loučovice / Kienberg (ČK). *Inventáře kaple sv. Prokopa a kaple sv. Oldřicha*, rkp., NPÚ, ÚOP České Budějovice 2010, uloženo v NPÚ, ÚOP ČB, plánový archiv, arch. č. 8102. Prohledán byl fond Archivu pražského arcibiskupství v Národním archivu a fond Biskupský archiv ve Státním oblastním archivu v Třeboni.
- 14 KAINDL, D., *Geschichte*, S. 27.

- 15 Například zasvěcení kaple sv. Kříže na Křížové hoře v Českém Krumlově nebylo oficiálně změněno, přesto účta k Panně Marii Bolestné, výrazná již v 18. století, nakonec v 19. století dala kapli jméno a i dnes je kaple často uváděna s mariánským patrocinem. GAŽI, Martin – HANSOVÁ, Jarmila, *Svatyně za hradbami měst. Křížová hora u Českého Krumlova v jihočeských a středoevropských souvislostech*, České Budějovice 2012, s. 196.
- 16 LAVIČKA, R., *Pozdně gotické kostely*, s. 235.
- 17 CECHNER, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kaplickém*, Praha 1921, s. 109.
- 18 Pověst uvádí například TRAJER, J., *Historisch-statistische Beschreibung*, S. 258: Bratři Prokop a Oldřich z Rožmberka se měli oba zamilovat do jedné vznešené slečny. Zatímco jeden z nich dlel na křížové výpravě ve Svaté zemi, druhý z nich se s touto dámou oženil. Když se onen vrátil, hnětla jej vůči jeho bratru nenávisť. Mezi bratry vypukl krvavý boj. Poté se setkali v Loučovicích. Sotva však švihli svými meči, ozval se z nebes hlas: „Smířte se! Vždyť jste bratři.“ Oba si pak padli do náruče a na památku svého smíru zde vystavěli dva kostelíky, navzájem si podobné, a nechali je zasvětit svým jmenným patronům.
- 19 *V jednom společenství*, Řím 1980, s. 433–434.
- 20 SOA Třeboň, soubor Cisterciáci Vyšší Brod (1549–1883), kniha č. 553, i. č. 112, Dominikální kniha panství Vyšší Brod (1777–1880).
- 21 V účtech se zpravidla objevují jen platy řemeslníků za blíže nespecifikovanou práci, často se nelze dobrat ani objektu, na kterém se pracovalo.
- 22 Přiznávací tabely vznikaly v roce 1713, kdy byly zahájeny práce na soupisech pozemků a dalších užitků podléhajících obecné zemské berni a dávkám (panské pozemky byly zdaněny až 1757). Podklady byly dokončeny až v roce 1748 a nazvány tereziánský katastr. RAMEŠ, Václav, *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*, Praha 2005, s. 282.
- 23 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA D 33 Num. I., kart. č. 62, Přiznávací tabula dominikálu, klášterních statků, svobodných dvorů a realit, 1713.
- 24 NA, JK, kart. č. 1370, i. č. 2963, Josefský katastr obce Krásné Pole (Schönfelden), 1787.
- 25 Státní okresní archiv Český Krumlov (dále jen SOKA ČK), fond Vikariátní úřad Český Krumlov, F-5, kart. č. 47. Tato informace byla vepsána do kolonky, která zjišťovala, zda je v místě byt duchovního správce, nebo škola.
- 26 Zároveň se uvažovalo o vzniku nové farnosti v Přední Výtoni (Heuraffl), která byla zřízena již v roce 1785. KAINDL, D., *Geschichte*, S. 107.
- 27 SOA Třeboň, Sbirka matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, matriky NOZ č. 1–7 (1642–1893).
- 28 NA, SK-dupl., kart. 109, Krásná Pole (Schönfelden), protokol stavebních parcel, 1827.
- 29 NOVOTNÝ, František, *Nauka o rakouském katastru a o knihách pozemkových*, Praha 1911, dostupné online: <https://www.cuzk.cz/CUZK/media/knihy/Novotny%20F%20Nauka%20o%20rakouskem%20katastru/03.htm#%C2%A7%2019> [05. 10. 2023].
- 30 SOKA ČK, fond Okresní úřad Kaplice, balík č. 14 – Sčítání Lidu, Loučovice 1921.
- 31 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA D 112 Num. VI., kart. č. 306, „Inventarium des Fischerhauses in Kienberg am 3. 2. 1925“.
- 32 Vyšebrodský opat Zikmund I. Pirchan (1426–1442) byl přívržencem protipapeže Felixe V., který jej za jeho přízeň roku 1441 jmenoval biskupem salonským a světicím biskupem pasovským. Protipapež se pak kvůli malé podpoře poddal pravému papeži Evženu IV., v čemž jej následovali i jeho přívrženci. Blíže KAINDL, D., *Geschichte*, S. 34–35.
- 33 PANGERL, Mathias, *Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen*, Wien 1865, S. 274–275; stručný překlad listiny ZOUBEK, F. J., Některé statky kláštera Vyšebrodského, *Památky. Listy pro archaeologii a historii (Památky archeologické)*, 1873, sešit 1–2, s. 702–718, zde s. 713.
- 34 Vysvětlení pojmu fišmistr a rybák např. PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Václav Březan: Životy posledních Rožmberků (II)*, Praha 1985, s. 745 a 759.
- 35 ROŽMBERSKÝ, Petr – CHMELÍŘ, Václav, Mniši, zvěřina a ryby. Plaské obory a sádky, in: *Proměny plaského kláštera (1145–2015). Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 8.–9. října 2015 v Plasích*, Mariánská Týnice 2015, s. 145–158, zde s. 150–151, 153; BUKAČOVÁ, Irena, Inventář plaského kláštera v době jeho zrušení 1785–86, *Vlastivědný sborník – čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska*, 1997, roč. 7, č. 1, s. 9.
- 36 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 47, D Num. VII, kart. č. 90, přehledy platů klášterních sloužících z let 1641–1824; tamtéž, kart. č. 87, „Alt und neuer Besoldungs und Deputat Stand bei der Herrschaft Hohenfurth“, 1787.
- 37 Zábory (okr. ČB) poblíž rybníka Dehtář.
- 38 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 47, Num. II, kart. č. 87, „Deputats-Tabelle bei der Stiftsherrschaft Hohenfurth, 1838“.
- 39 Josefský katastr Přední Výtoně z roku 1787 přímo uvádí: „Die Kirche samt den Mayerhofsgebäude Nr. 1 zum Stift Hohenfurth gehörig.“ NA, JK, kart. č. 1405, i. č. 3017, Josefský katastr obce Přední Výtoň (Heuraffel), 1787.
- 40 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 47, D Num. VII, kart. č. 90, „Bezahlte Besoldungen A. 1702.“

- 41 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 47, Num. II, kart. č. 87, „Alt und neuer Besoldungs und Deputat Stand bei der Herrschaft Hohenfurth“, 1787.
- 42 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 47, kart. č. 88, 89, 90, instrukce pro duchovní a světské úředníky a pro ostatní služebnictvo kláštera Vyšší Brod, přísahy zaměstnanců atd.
- 43 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 47, D Num. VII, kart. č. 90, „Register was dess Closters Hohenfurth officiern bediente, und alles Mayrhoß Gesindl Jährlichen an Besoldung, deputat, Und brott zuempfangen haben sollten, anfangendt dess 1664 Jahrs.“
- 44 SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, kniha č. 1, matrika NOZ (1642–1696), fol. 6.
- 45 Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 25, Num IX a, kart. č. 43.
- 46 „Maria Merxbäurin, alias die fischrhäublin“. SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, kniha č. 1 A, matrika NOZ (1663–1715), fol. 9.
- 47 SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, kniha č. 1, matrika NOZ (1642–1696), fol. 40 a 48.
- 48 Tamtéž, fol. 20.
- 49 SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, kniha č. 1 A, matrika NOZ (1663–1715), fol. 2, 8 a 14.
- 50 Tamtéž, fol. 14.
- 51 Tamtéž, fol. 21, 29, 43, 47, 51, 55; SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, kniha č. 2, matrika NOZ (1715–1747), fol. 5.
- 52 SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, kniha č. 3, matrika NOZ (1748–1785), fol. 19.
- 53 SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje, farnost Kapličky, kniha č. 9, index NOZ (1642–1931); Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 47, D Num. VII, kart. č. 90, přehledy platů klášterních sloužících z let 1641–1824.
- 54 SOKA ČK, fond Okresní úřad Kaplice, balík č. 14 – Sčítání Lidu, Loučovice 1921.
- 55 Kostely zde namalované nejsou jen farní, neboť se mezi nimi nachází například i kostelík v Habří, který nikdy nebyl sídlem fary. Obraz se dnes nachází v galerii kláštera Vyšší Brod, která je součástí expozice přístupné během prohlídek kláštera. Tato malba na plátně prošla před více lety restaurátorským zásahem, neboť byla značně rozpraskaná. Některé nápisy a letopočty však tím byly zkomoleny. Za informaci velmi děkuji Jánovi Trnkovi.
- 56 LAVIČKA, R., *Pozdně gotické kostely*, s. 232–235.
- 57 MICKL, Q., *Epitome Memorabilium*, S. 37. Cisterciácké opatství Vyšší Brod – knihovna, kniha sign. 1 VB 1053.
- 58 Krádeže v kostelích nebyly ani v době barokní zcela výjimečným jevem. Pro příklad nemusíme chodit daleko, jak dokládá spis z roku 1738 o vyloupení kostela v Kapličkách Antonínem Zimmermannem, loupežníkem dopadeným v Řezně. Cisterciácké opatství Vyšší Brod, C VB, sign. HA 87, Num. VI.
- 59 ROŽMBERSKÝ, P. – CHMELÍŘ, V., Mniši, zvěřina a ryby, s. 150–151, 153; BUKAČOVÁ, I., Inventář plaského kláštera, s. 9.
- 60 SENFT, Eduard, *Geschichte der Stadt und Herrschaft Plan in Böhmen*, Plan 1876, S. 242.
- 61 GELDNER, Ferdinand, *Langheim. Wirken und Schicksal eines fränkischen Zisterzienser-Klosters*, Lichtenfels 1990, S. 195, 197. Rytina je opatřena legendou.
- 62 KOBLASA, Pavel, Schwarzenberské myslivny a hájovny na panstvích Třeboň a Hluboká, in: *Schwarzenberská krajina Hlubocka a Třeboňská. Proměna krajiny na vybraných schwarzenberských panstvích v letech 1660–1930*, OUODOVÁ-HRONKOVÁ, Ludmila (ed.), České Budějovice 2017, s. 120–131.

Kulturněhistorický potenciál secesní školní budovy v Hůrkách na Českobudějovicku

Aleš František Plávek

Venkovské školy patří k frekventovaným historickým tématům spíše z pohledu institucionálního, než aby se stávaly předmětem zájmu coby svěbytné památkové objekty. Nahlížení na jejich výstavbu se již v minulosti podrobovalo kritikám odborných architektů a stavitelů, protože samy o sobě jsou zkrátka zasazeny do jiného rámce než školní budovy, komplexy a areály ve městech.¹ Právě to jejich osud i širší zájem o ně do jisté míry ovlivňuje. Stávají se předmětem funkčního využívání buď přímo navazujícího na své původní poslání, anebo byly či bývají přetvořeny podle skutečných či domnělých potřeb k úplně jiným účelům. Mnohdy se tak stalo, a bohužel stále stává, z nepozornosti, neznalosti anebo z povrchního hodnocení jejich významu bez zasazení do konkrétního historického kontextu. Tak jako tak, není škola jako škola. A pohled některých samospráv či místních občanů, kteří okolo takové budovy denně chodí a jezdí, nelze brát za dostačující. Zůstane-li jen u argumentů, že objekt je příliš starý anebo příliš mladý, že je jedním z mnoha v okolí a že už beztak nefunguje, pak hrozí, že ho vlastník účelově využije bez další odborné konfrontace a k újmě objektu i společnosti.

Jednou ze školních budov, která právem vzbuzuje zájem odborníků, je secesní budova školy v Hůrkách na Českobudějovicku. Sama o sobě je přitom dokladem prosazování svěbytnosti českého venkova v období přelomu 19. a 20. století a snahy o sociální soudržnost i samostatnost ve veřejném životě prostřednictvím vlastního vzdělávání přímo v místě. Svědčí o tom i fakt, že tehdejší hůrecká obec neváhala zastavit veškerý svůj majetek, aby získala svou vlastní školu, a neváhala vejít do sporu jak s některými spoluočany, tak s oběma svými osadami, Hrutovem a Levínem.² Snahy jejího starosty Františka Frolíka (1868–1945) se nakonec vyplatily. Jednopatrová, v celém svém půdorysu klenutě podsklepená budova s přízemním přístavkem pro byt řídícího učitele, umístěným na západní straně, je dominantou spoluutvářející samotné centrum vesnice, soustředěné okolo protáhlé návsi. S kaplí sv. Jana Nepomuckého, hasičskou zbrojnicí, památkově chráněným pomníkem padlých a bývalým obecním domem tu tvoří skutečné estetické, duševní i hmotné zázemí.

Budova někdejší Obecné školy v Hůrkách byla postavena v roce 1905 renomovaným stavitelem a architektem Josefem Pfeffermannem (1869–1938), který realizoval řadu významných staveb především ve velkých městech. Rodák z Prahy přesídlil po studii techniky i s manželkou Marií na samém sklonku 19. století do Českých Budějovic, kde úzce spolupracoval s Augustem Zátkou. Založil zde nejen prosperující podnik, nýbrž i početnou rodinu s osmi dětmi.³ Stopý, jež tu zanechal, jsou ve městě viditelné na řadě míst dodnes. Vedle jeho rodinné vily v ulici U Tří lvů je to hotel Zvon, dívčí lyceum na Husově třídě (nyní obchodní akademie a zdravotní škola), bývalý učitelský ústav v ulici Matice školské (nyní základní škola) anebo schwarzenberská ústřední účtárna v Jeronýmově ulici (nyní budova českobudějovického magistrátu) a mnoho dalších. Pfeffermann, od roku 1920 užívající také rodné příjmení své matky Záruba, začínal projektovat u architekta Eduarda Sochora (1862–1947) a teprve na jihu Čech se zcela osamostatnil.⁴ Docházela k němu řada praktikantů, mezi něž patřil i známý českobudějovický stavitel Augustin Teverný (1882–1944). Po roce 1910 se rozhodl pro návrat do Prahy, kde se věnoval několika profesím – mimo jiné astronomii, hydrologii, zemědělství a také politice. Se svým výrazným protirakouským postojem byl členem Maffie, blízkým spolupracovníkem budoucího prezidenta T. G. Masaryka a po pádu monarchie poslancem Národního shromáždění.⁵ Svým celospolečenským významem i všestranným duchem nám má dodnes co říci. Záběr jeho architektonické činnosti sahal od staveb běžných objektů, výzkumných areálů a přehrad po konstrukce